

فضای سبز شهری (تهران) با تکیه بر اسناد آرشیو ملی ایران

ندا رسولی

چکیده:

یکی از مسائل مهم در جامعه امروز مسئله توسعه و نگهداری فضای سبز می‌باشد. کاربری فضای سبز یکی از کاربری‌های مهم خدماتی برای شهرهای امروزی محسوب می‌شود و یکی از مؤلفه‌های رسیدن به توسعه پایدار شهری است که به لحاظ اهمیت مسئله مورد توجه برنامه‌ریزان شهری است. حفظ و گسترش فضای سبز نیز یکی از عوامل توسعه پایدار در شهر است و نقش مهمی در سلامت شهروندان دارد. این مسئله همیشه مورد توجه دولتمردان قرار دارد و اسناد نیز گویای این واقعیت می‌باشد.

این پژوهش ابتدا تاریخچه مختصری از فضای سبز شهری در ایران داده خواهد شد و سپس به موارد مرتبط به فضای سبز پرداخته خواهد شد و تمام این موارد مستند به اسنادی خواهد بود که در آرشیو ملی ایران موجود است. روش کار در این پژوهش کتابخانه‌ای و توصیفی و تجزیه و تحلیل اسناد خواهد بود. برای به‌دست آوردن اسناد مربوط به توسعه پایدار فضای سبز ابتدا تمام کلمات مرتبط با فضای سبز استخراج گردید و برای هر کلیدواژه در آرشیو ملی، اسناد مورد نظر، بارها و بارها جستجو شد و موارد مرتبط ضبط و ثبت گردید. باشد که پژوهشگرانی که در زمینه محیط زیست و... پژوهش می‌کنند بتوانند از اسناد موجود و بررسی آن راهکارهای مفیدی برای توسعه و نگهداری فضای سبز در کلانشهر تهران ارائه نمایند.

کلیدواژه‌ها

توسعه شهری، فضای سبز، درختان، آبیاری، پارکها، قوانین.

فضای سبز شهری (تهران) با تکیه بر اسناد آرشیو ملی ایران

ندا رسولی^۱

مقدمه

توسعه پایدار شهری که امروزه یکی از موضوعات اصلی مورد بحث محافل توسعه و برنامه‌ریزی شهری است، به‌عنوان شبه‌پارادایمی مسلط در راهبردهای توسعه شهر در واکنش به نارضایتی‌های اقتصادی-اجتماعی از منظر بوم‌شناختی شکل گرفت و اشارات اولین آن برای سیاست‌های توسعه شهری، حفظ فضای سبز و پاکیزگی آب، جلوگیری از آلودگی هوا و... بود.

توسعه شهری پایدار از جنبه‌های بسیار گسترده مطالعات، در امور توسعه است. توجه به تحولات در جوامع شهری باعث می‌شود حجم و کیفیت دانش موجود درباره محیط زیست شهری افزایش یابد؛ از جمله علم شناسایی و رفع آلودگی هوا، گسترش فضای سبز، گازهای گلخانه‌ای، تغییرات جهانی آب و هوا و موارد دیگری از این قبیل در این رابطه مطرح می‌شوند.

باید گفت بهترین راه برای داشتن توسعه پایدار شهری، برنامه‌ریزی بسیار سنجیده و متمرکز است و در این راستا دولت‌ها باید از محیط زیست شهری حمایت همه‌جانبه‌ای کنند. نگرش جامع به سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌های توسعه شهری و توجه به محیط زیست و اهداف یکپارچه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در راس سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه شهری پایدار جای می‌گیرد.

امروزه به منظور دستیابی به یک وضعیت پایدار واقعی در شهرها، تدوین سیاست‌هایی جهت رسیدن به شهرهای پایدار ضروری می‌نماید. به همین منظور مقوله‌ای مهم تحت‌عنوان توسعه شهری پایدار در طول دهه ۱۹۹۰ و تا به امروز مورد توجه قرار گرفته است. با توجه به

۱. کارشناس ارشد تاریخ و پژوهشگر
گروه تاریخ معاصر پژوهشکده
اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی.
nedarasouli@gmail.com

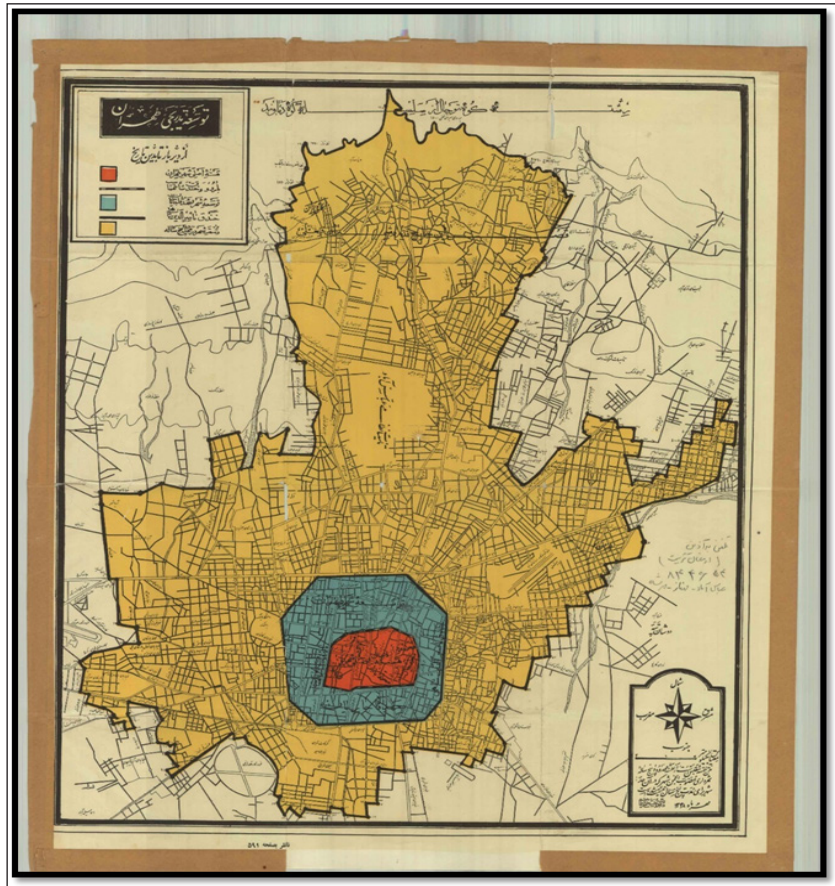
مسائل و مشکلاتی که کلان‌شهرها دارند باید به ابعاد و اصول توسعه پایدار شهری توجه کرد و برای رسیدن به توسعه پایدار انسانی، شهر پایدار و پایداری شهری، باید برنامه‌ریزان، شهرسازان و مدیران شهری، با مدیریت صحیح و سالم بتوانند فضایی سالم و درخور برای مردم ایجاد کنند. همانطور که در چکیده گفته شد، حفظ و گسترش فضای سبز نقش مهمی در سلامت شهروندان دارد (مرصوصی، ۱۳۸۳، ص ۲۰).

در این پژوهش سعی شده است برای هر مطلبی که آمده، اسناد به صورت نمونه آورده شود. شاید بتوان توسط اسناد بازمانده از گذشته و تجربیات گذشتگان برای آیندگان طرحی نو دراندازیم. تعداد قابل توجهی پرونده مرتبط با فضای سبز در آرشیو ملی موجود است که می‌توان به طور تقریبی ۱۲۰۰۰ عنوان پرونده را برشمرد. اگر کلیدواژه تهران را در کنار مداخل بگذاریم، جستجو محدودتر شده و پرونده‌هایی که مرتبط با فضای سبز در تهران بوده را نشان می‌دهد. برخی از پرونده‌ها شامل ۵۰۰، ۶۰۰ برگ سند بوده که باید مطالعه شود و از بین آن مطالب مهم استخراج گردد. در بررسی‌های انجام شده موضوعات مرتبط از داخل یک پرونده تفکیک و جداسازی شده است. (مثلاً اسنادی مربوط به ایجاد فضای سبز، خرید زمین برای احداث پارک، قوانین و ... از پرونده‌ای با عنوان مصوبات انجمن پایتخت جدا شد). پرونده‌ها از دوره قاجار تا دوره معاصر را در بردارد؛ اما بیشترین موضوعات مرتبط از دوره پهلوی دوم بوده است.

تاریخچه

یکی از نخستین سازمان‌های دولتی که به تقلید از کشورهای غربی با عنوان «وزارتخانه» در ایران در دوران سلطنت فتحعلی‌شاه قاجار شکل گرفت، وزارت انطباعات و دارالترجمه خاصه بود. این وزارت شامل، دارالترجمه و انطباعات و اداره روزنامجات و مجلس تألیف نامه دانشوران ناصری و اداره باغات و عمارات و قنوات دولتی بود. بدین ترتیب اداره کردن باغات و عمارات و قنوات دولتی از جمله وظایف وزارت انطباعات بود که شامل شاغل ممیز و باغبان‌باشی و مقتی‌باشی و سرایداران می‌شد (اعتمادالسلطنه، ۱۳۶۷، ج ۳، ص ۲۱۳۹؛ افشار، ۱۳۶۳، صص ۴۰۹-۴۱۰).

سند شماره ۱: توسعه تدریجی شهر تهران، ساکما، شماره بازیابی: ۹۹۹/۳۱۴۶۵، سال ۱۳۴۸

در مورد باغ‌ها و فضاهای سبز در ایران دوره معاصر باید گفت که توجه به فضای سبز شهری در کشور ما از دهه ۳۰ هجری شمسی با احداث (باغ ملی) در تهران و سپس تبدیل آن به پارک شهر آغاز شد (حاتمی نژاد و دیگران، ۱۳۹۰، صص ۲۵-۲۹؛ بهبهانی، ۱۳۷۳). در سال ۱۳۳۹ به جهت ساماندهی فضای سبز و پیشگیری از نابودی طبیعت درون شهر تهران، تشکیلاتی به نام «اداره باغات» (ورهرام، ۱۳۸۵، ص ۱۲۵؛ اعتمادالسلطنه، ۱۳۶۷، ص ۴۹) ایجاد شد، این عنوان به باغ مشخصاً از دهه ۱۳۵۰، احداث پارک‌ها، باغ و ویلاسازی به سبک کشورهای اروپایی در ایران باب شد (حکمتی، ۱۳۷۱، ص ۱۸) و عملیات مربوط به خرید زمین‌ها و باغات و تبدیل آن به پارک برای استفاده عموم شروع شد.

فضای سبز

فضاهای سبز شهری قسمتی از فضاهای باز می‌باشند که در عرصه‌های طبیعی یا مصنوعی حوزه شهری، تحت استقرار درختان، گل‌ها، چمن‌ها و سایر گیاهان قرار دارند. این اماکن بر اساس نظارت و مدیریت انسان با در نظر گرفتن ضوابط، قوانین و تخصص‌های مرتبط با آن برای بهبود شرایط زیستی، زیستگاهی و رفاهی شهروندان، ایجاد، حفظ و نگهداری می‌شوند.

ریفیوژهای حاشیه خیابان‌ها یکی از فضاهای سبز عمده هستند که در آن‌ها درخت و درختچه کشت شده‌اند. میداین خیابان‌های شهری از دیگر سطوح سبز می‌باشند. فضاهای سبز وسط و حاشیه کنار گذرها تیپ دیگری از فضاهای سبز شهری هستند. پارک‌ها تیپ دیگری از فضاهای سبز شهر می‌باشند که کاربرد تفریحی و خدماتی نیز دارند (پاسبان اسلام، تقی‌پور، وصالی، ۱۳۹۲، صص ۸-۱۲).

بهمن‌پور فضای سبز را این‌گونه تقسیم‌بندی می‌کند: «در کل می‌توان دو بخش را برای فضای سبز در نظر گرفت اول مجموعه‌ای از پوشش سبزینه‌ای شامل درختان، درختچه‌ها، گل‌ها، بوته‌ها و چمن که مفهوم فضای سبز را از نظر فیزیونومی و شکل ظاهری القاء می‌کند. دوم: برآوردن انتظارات و وظایفی شامل بهبود کیفیت زیست‌محیطی انسان، تامین زیبایی و سایر نیازهای اکولوژیک که به‌عنوان هدف و وظیفه در احداث فضای سبز مستتر می‌باشد» (بهمن‌پور، ۱۳۸۴، ص ۷۶) فضای سبز بخشی از ساختار محیط‌زیست و چشم‌انداز شهری

اهمیت فضاهای سبز شهری تا بدان حد است که امروزه وجود این کاربری به‌عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی جوامع به حساب می‌آید.

بنابراین طراحان فضاهای سبز ضمن توجه کلی به طراحی فضاها، باید خصوصیات فردی و تعبیر خصوصی گروه‌های گوناگون استفاده‌کننده از این فضاها را در نظر گرفته و در طراحی فضاها این مهم را لحاظ نماید تا بدین‌وسیله فضای سبز را به مکانی با هویت تبدیل سازند (صادقی، ۱۳۹۶، صص ۱-۱۰). اسناد آرشیو ملی در ارتباط با فضای سبز ۱۵۸۸ پرونده می‌باشد که با زیرشاخه‌های: دیوار سبز، مراتع، جنگل، باغ‌ها، تپه‌ها، پارک‌ها، مزارع و دره‌ها نیز جستجو شده است. در ارتباط با حفاظت و نگهداری و اجرای فضای سبز قوانین و مقرراتی وجود دارد که اسناد مرتبط با آن حدود ۱۵۰ پرونده با زیر شاخه‌های: قوانین قطع درخت، کاشت، استخدام متخصص و باغبان، قانون اجرای فضای سبز، احراز پست، نشان طلای درختکاری مورد بررسی قرار گرفت (برای مثال موضوعاتی مانند: قوانین حفظ و گسترش فضای سبز، واگذاری اراضی برای پارک، قوانین قطع درختان، قوانین مجازات قطع درختان، شناسنامه برای درختان و چگونگی پر کردن آن، و صورتجلسات و قوانین وضع شده در شورای شهر پایتخت و موضوعاتی امثال موارد ذکر شده است).

همچنین اسناد مربوط به نگهداری و حفاظت، ۴۵۴ پرونده بوده است که با زیر شاخه‌های

آن: دفع آفات، کنترل حشرات، سمپاشی استخراج و بررسی گردید (برای مثال موضوعاتی مانند: حفاظت از مراتع و منابع شهری، رسیدگی به توسعه فضای سبز، نگهداری درختان و گل‌ها و رسیدگی به چمن‌های پارک‌ها، دفع آفات و کنترل حشرات و سمپاشی درختان و درختچه‌ها و موضوعاتی از این قبیل نیز بررسی شده است).

در تاریخ رابطه انسان با محیط به چهار مرحله تقسیم می‌شود: مرحله اول، انسان با طبیعت همزیستی مسالمت‌آمیز دارد. در مرحله دوم، تسلط انسان بر طبیعت بیشتر شده و در مرحله سوم با استفاده از صنعت و تکنولوژی طبیعت را تخریب می‌کند و در مرحله چهارم که دوران مسئولیت و حدت است، به حفاظت از طبیعت می‌پردازد (روحانی، ۱۳۶۵).

پیش از هر نوع برنامه‌ریزی برای توسعه سبز شهری، باید معیارها و استانداردهای توسعه فضای سبز معین و مشخص شود. وضعیت موجود شهرها نه تنها بر ایجاد فضای سبز وسیع و مهمتر از همه برنامه‌ریزی شده و حساب‌شده را ایجاب می‌کند، بلکه بیش از هر زمان دیگر خواهان فضاهای سبز وسیع به‌منظور برقراری موازنه اکولوژیک در مقابل محیط‌های ساخته شده است. فضاهای باز و سبز شهری نه تنها به دلیل اهمیت تفریحی آن‌ها مورد توجه است، بلکه به دلیل نقشی که در حفظ و تعادل محیط‌زیست شهری و تعدیل آلودگی هوا، پرورش روحی و جسمی ساکنان شهر ایفا می‌کند، ارزشمند هستند (زیاری، واحدیان‌بیکی، پرنون، ۱۳۹۱، ص ۱۰۴).

سند شماره ۲: حفظ و نگهداری، گل کاری و چمن کاری میدین، ساگما، شماره بازیابی: ۳۳۰۰۰۶۱۲۲، ص ۶.

فایده و خدمات پوشش گیاهی و فضای سبز در مناطق شهرنشین به طور فزاینده منجر به افزایش همه جانبه تلاش در حفاظت و تدارک آن شده است، با ادامه گسترش جمعیت شهری و اراضی شهری به فضای سبز به عنوان تکیه‌گاه مهمی در کیفیت زندگی برای بخش بزرگی از بشریت نگریسته می‌شود (Jim, Chen, 2007, p. 25).

توسعه فضای سبز شهری سبب تولید اکسیژن، تعدیل دمای محیط، جذب آلودگی عمده‌ترین مشکلات زیست‌محیطی شهر تهران: کمبود تهویه طبیعی هوا و پایداری مواد آلوده‌کننده، خشکی هوا و وجود گردوغبار، وجود سروصدا، کمبود محیط مناسب برای گذران اوقات فراغت، نازیبایی نسبی محیط شهری، تخریب اکوسیستم‌های طبیعی می‌باشد و استفاده از درختان و درختچه‌ها ایجاد و توسعه فضای سبز نقش مهمی در کاهش این مشکلات ایفا می‌کند. مهم‌ترین اثرات فضای سبز در شهرها کارکردهای زیست‌محیطی آن‌هاست که شهرها را به‌عنوان محیط‌زیست جامعه انسانی، معنادار نموده است، در مقابله با اثرات سوءگسترش شهرها و کاربری نادرست زمین و تکنولوژی پیشرفته، سطح فضای سبز با ایجاد فضای روح‌نواز و دل‌انگیز و چشم‌انداز زیبا سبب افزایش کیفیت زیستی شهرها می‌شود (رضایی، ۱۳۹۲، ص ۲۰).

فضای سبز شهری شامل پارک‌های شهری، کمربندهای سبز، باغات، گردشگاه‌ها، پارک‌های جنگلی و باغ‌های گیاه‌شناسی می‌باشد. پارک‌های شهری نیز به نوبت خود شامل پارک در مقیاس واحد همسایگی، پارک در مقیاس محله، پارک در مقیاس ناحیه، پارک در مقیاس منطقه، پارک در مقیاس حوزه، پارک در مقیاس شهر و پارک خطی می‌باشد. مهمترین اثرات فضای سبز در شهرها، کارکردهای زیست‌محیطی آن‌ها است که ایجاد تعادل بخشی در متابولیسم شهر از یک سو و بالابردن سطح زیبایی از سوی دیگر، سبب افزایش کیفیت زیستی شهرها می‌شوند (رضایی، ۱۳۹۲، صص ۲۰-۲۱). لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز به‌عنوان یک موضوع مهم در محیط‌زیست مطرح است. مطابق قانون مصوب سال ۱۳۵۹ شهرداری‌ها وظایف عمده‌ای در خصوص حفظ و گسترش فضای سبز در فضای سبز در شهرها را به‌عهده دارند. در ماده ۱ و ۲۲ وظایف شهرداری از ماده ۳۹ قانون تشکیل انجمن شهرها آمده است:^۱

- ایجاد و توسعه و تنظیف خیابان‌ها و انهار عمومی و مجاری آبها و کوچه‌ها و میدان‌ها و باغ‌های عمومی و تأمین روشنایی شهر به وسائل ممکنه.

- پیشنهاد تغییر نقشه شهر و تعیین قیمت عادلانه اراضی و ابنیه متعلق به اشخاص که مورد احتیاج شهر باشد و تأمین محل پرداخت آن مطابق قانون توسعه معابر و ایجاد و توسعه معابر و خیابان‌ها و میدان‌ها و باغ‌های عمومی.

همچنین در ردیف ۱۷ و ۱۸ از ماده ۴۵ قانون وظایف انجمن شهر آمده است:^۲

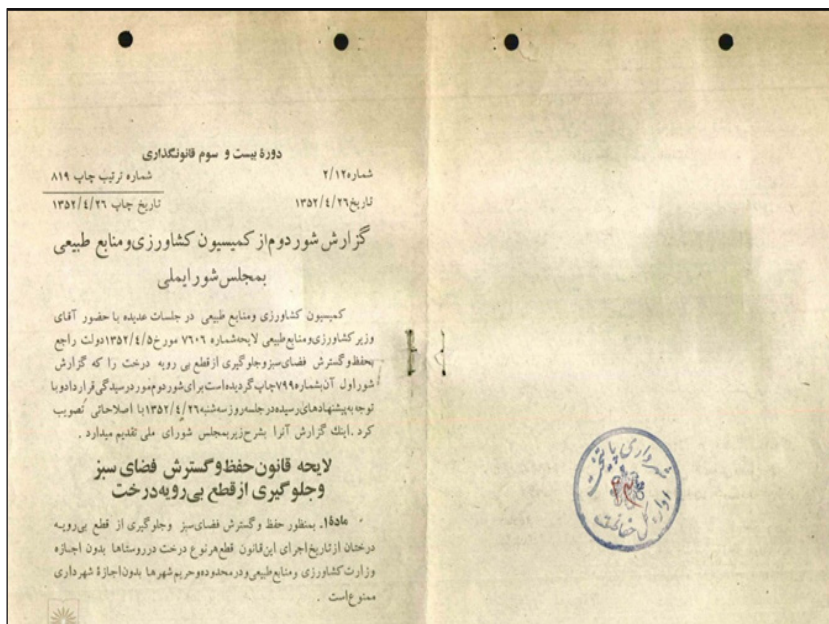
1. <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/94071?keyword>
2. <https://www.iranprisons.ir/%D9%88%D8%>

- موافقت با ایجاد و توسعه معابر و خیابان‌ها و میدان‌ها و باغ‌های عمومی بر طبق مقررات قانون توسعه معابر.

- تصویب مقررات لازم برای اراضی غیرمحصور شهر از نظر بهداشت و آسایش عمومی و عمران و زیبایی شهر.

شهرداری‌ها نه تنها باید فضای سبز شهری را گسترش دهند بلکه وظیفه حفاظت، جلوگیری از قطع بی‌رویه درختان را به‌عهده دارند. مطابق این قانون، هیچ کس حق قطع درخت را حتی در محدوده ملک شخصی خود ندارد و باید برای این کار از شهرداری اجازه لازم را اخذ کند (حجتی‌اشرفی، ۱۳۸۵، ص ۲۵). همچنین برای آشنایی پژوهشگران تعدادی از اسناد مربوط به فضای سبز را نام می‌برم. (ساکما: آئین‌نامه حفظ و گسترش فضای سبز، ساکما، شماره بازبایی: ۲۳۰-۹۵۳۹، ص ۵. اجرای فضای سبز و اعتبارات و هزینه‌ها، ۱۳۳۳/۱۰/۲۲؛ حفظ باغ‌های اطراف تهران به‌منظور ایجاد پارک، اختصاص دادن پارک نیوران برای گردشگاه، ۱۳۴۰۰۰۰۹۴۷؛ حفظ باغ‌های بزرگ و ایجاد پارک و فضای سبز، ۱۳۴۰۰۰۰۵۹۱؛ دستور در مورد مجازات قطع درختان ۱۳۴۰۰۰۰۹۴۷؛ طرح‌های توسعه و تبدیل دره‌های پس قلعه و گلابدره به پارک، ۱۳۴۰۰۰۰۰۷۵؛ اجرای طرح ایجاد فضای سبز و آب‌نما در محوطه سبزه‌میدان تهران، ۱۳۴۰۰۰۰۸۶۶ و ...).

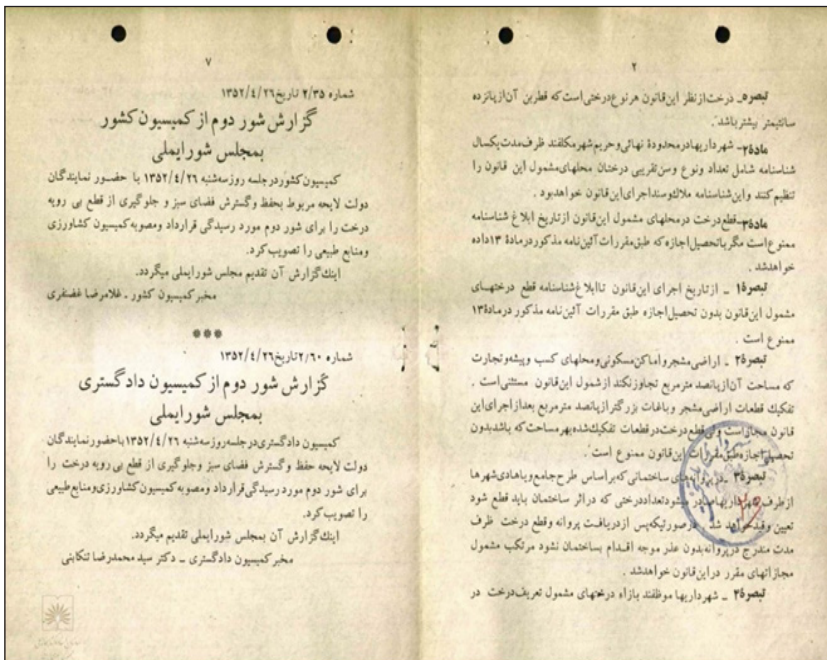

صفحه یک از سند شماره ۳: لایحه قانون حفظ و گسترش فضای سبز و جلوگیری از قطع درختان،

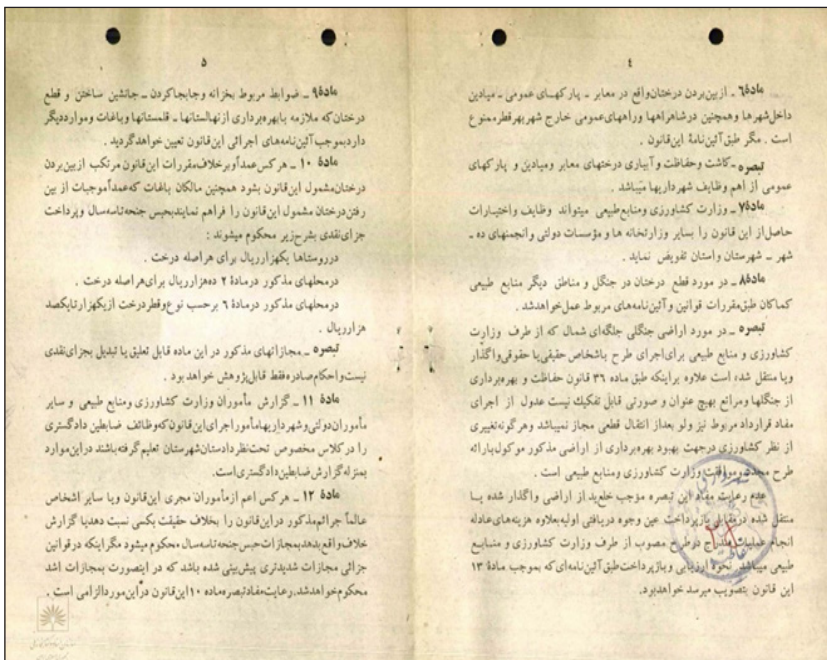
۱۳۸، ص ۳۴۰۰۰۰۵۱۰.

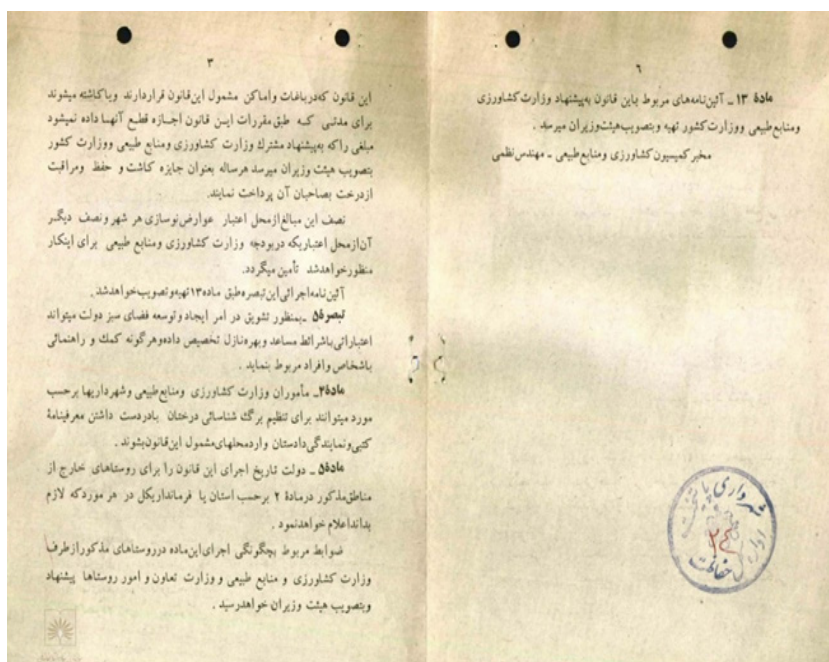

صفحه دو از سند شماره ۳: ص ۱۳۹

صفحه سه از سند شماره ۳: صفحه ۱۴۰

صفحه چهارم از سند شماره ۳: صفحه ۱۴۱

مسئولیت شهرداری‌ها در حفظ و گسترش فضای سبز شهری، نقش مهمی در مدیریت زیست‌محیطی کشور ایفا می‌کند، بنابراین هر چه قدر فضای سبز موجود با استاندارد سازمان ملل مطابقت داشته باشد به‌عنوان فرصت برای مدیریت و آموزش محیط‌زیست می‌شود (محرمنژاد، کاجار، ۱۳۸۲، ص ۲۴).

مدیریت فضای سبز شهری تنها محدود به مقولات مشخصی چون حفاظت از فضای سبز و درختان یا نحوه مدیریت پارک‌ها و کمربندهای سبز شهری نبوده بلکه موضوعات وسیع و متنوعی را دربرمی‌گیرد که از جمله می‌توان به برنامه‌ریزی و هدایت فعالیت‌های آبیاری در سطح پارک و فضای سبز اشاره کرد (محمدی‌ساران، ۱۳۹۲، ص ۵۲). برای مثال آبیاری گلکاری کناره‌های خیابان جردن و ونک و ... (ساکما، شماره بازیابی: ۹۱۳-۲۴۰، ص ۵). و یا استخدام کارمندان پیمانی شهرداری برای حفظ و گسترش فضای سبز و جلوگیری از قطع بی‌رویه درختان شهر (ساکما، شماره بازیابی: ۴۱۲۱-۳۴۰، ص ۳).

تاریخ ۱۳۴

شماره ۲۸۵۰۲

پیوست ۱۵

انجمن شریایخت

جناب آقای دکتر غلامرضانیک بی شهرداری پایتخت

۲۵
۱۲

پیشنهاد شماره ۲۲۱۳۰/۷/۳۸۵۰۲ مورخ

- + درموضوع استخدام یکصد و پنجاه نفر کارمند بیمانی بمنظور اجرای قانون حفظ و گسترش فضای سبز و جلوگیری از قطع بی رویه درخت در محدوده قانونی پایتخت و حریم آن بکمسیون بررسی بودجه و سازمان مراجعه شد.
- گزارش موافق کمسیون مزبور منی برتائید نظر پیشنهادی -
- شهرداری نسبت بااستخدام یکصد و پنجاه نفر کارمند بیمانی بشرح پیشنهاد ارسالی در پنجاه و پنجمین جلسه رسمی
- + انجمن شهرایختت مورخ سیزدهم آبان ماه یکهزار و سیصد و پنجاه و دو مطرح شد و بتصویب رسید ۱۰

رئیس انجمن شهرایختت
(س)
سرتیب رشیدنادرخانی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

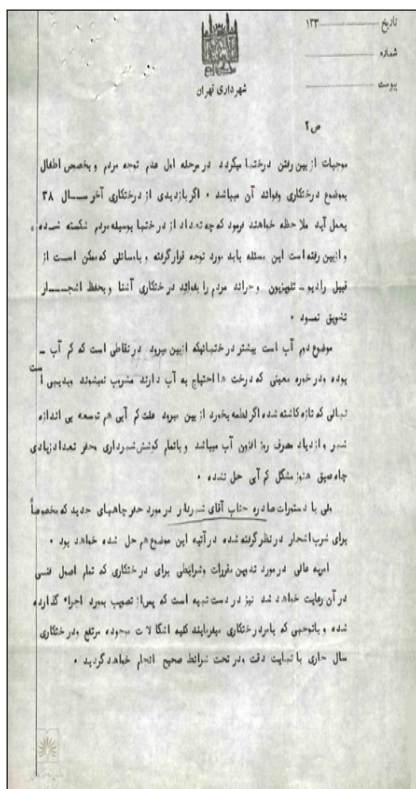
مهر و امضاء

سند شماره ۴: قانون اجرای فضای سبز، ساکما، شماره بازیابی: ۴۱۲۱-۴۴۰، ص ۳

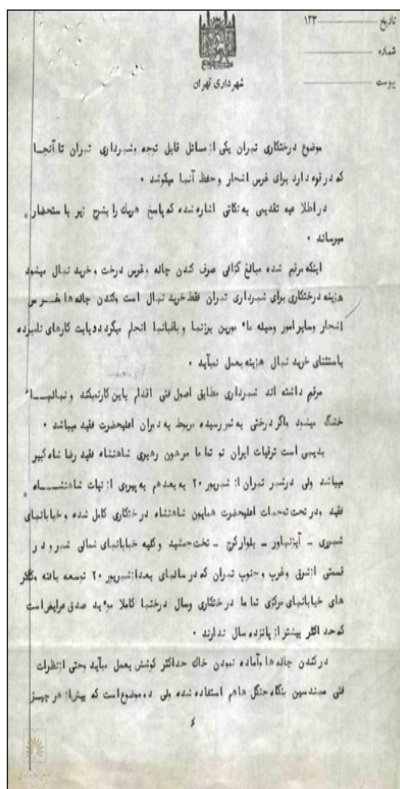

درختان

درختان در اجتماعات زیستی خود، یکی از سیستم‌های حیات بخش انسان به‌شمار می‌روند و پوشش گیاهی، یک عنصر طراحي مهم در بهبود محیط‌زیست شهری و آسایش حرارتی فضاهای باز شهری در مناطق با آب و هوای گرم است (Spangenberg et al., 2008, pp. 3).

صفحه دو از سند شماره ۵: ۱۷

دستور در مورد مجازات قطع درختان، ساکما،

شماره بازیابی: ۳۴۰۰۰۰۹۴۷ صفحه دو

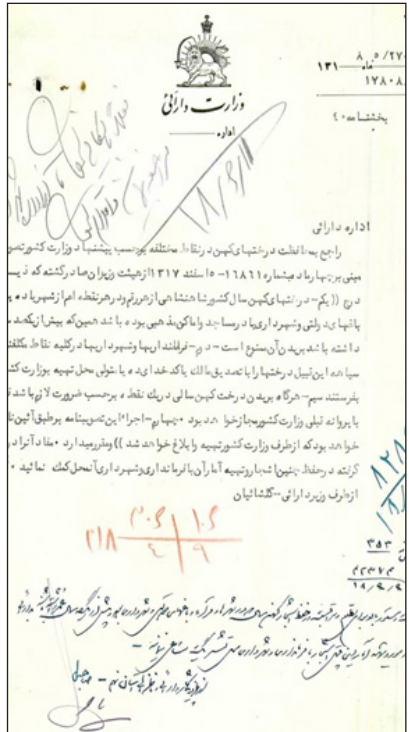
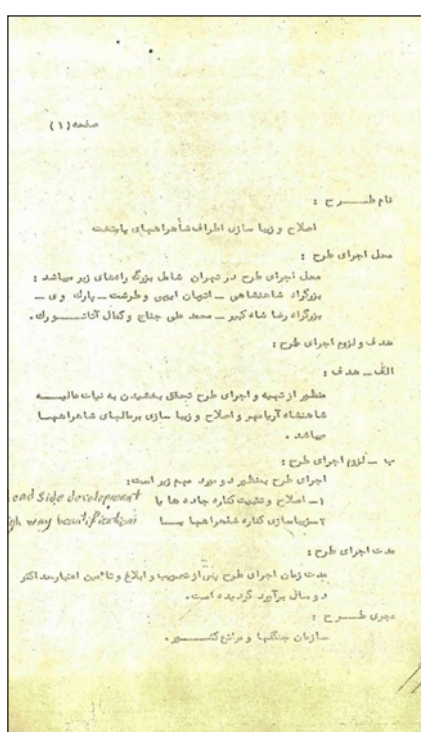
از سند شماره ۵: ۱۵

درختان و گیاهان با افزایش رطوبت و کاهش دما در سطح شهر یک اکوسیستم مطلوب را برای آسایش شهروندان فراهم می‌کند. بنابراین بهتر است که در برنامه‌های توسعه شهری، اثرات پوشش گیاهی در آب‌وهوای شهر در نظر گرفته شود و کاشت درخت و گیاهان علاوه بر پارک‌ها در سطح خیابان‌ها و اطراف ساختمان‌های مسکونی نیز در نظر گرفته شود (قدمی، علیجانی، دهانی، ۱۳۹۴، ص ۱۴). همچنین برای حفاظت از درختان و قطع آن‌ها قوانینی وجود داشته است.

تعداد اسناد موجود در مورد درختان در آرشیو ملی ۳۸۸۶ پرونده با زیرشاخه‌های آن: درختچه، درختان کهنسال، درختان زینتی، قطع درختان، شناسنامه درختان، گیاهان پوششی استخراج و مورد بررسی قرار گرفت (برای مثال موضوعاتی مانند: نشانه‌گذاری درختان، تخریب درختان باغات، فروش چوب درختان، قطع درختان، سرقت میوه‌های درختان شهر، شکایات، آبرسانی به درختان، اصلاح درختان، و موضوعاتی مانند آن).

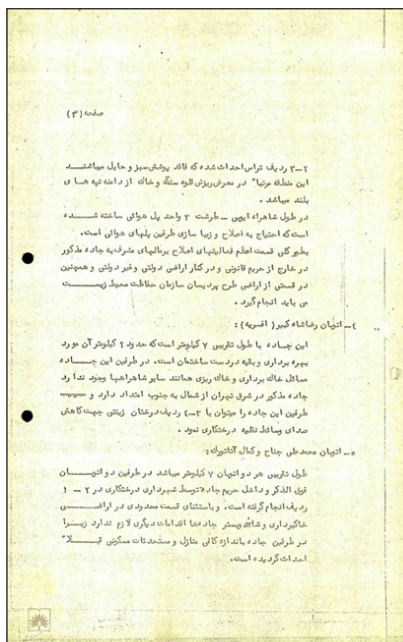
همچنین تنها با زیرشاخه کاشت با زیرشاخه‌های آن: بذرافشانی، نشاندن، گلکاری-چمنکاری، غرس، حدود ۲۲۳ پرونده بوده که مورد بررسی قرار گرفته است (برای مثال موضوعاتی مانند: دستورالعمل کاشت، مخارج کاشت درخت در سطح شهر، کاشت صنوبر و کاج الدار و درخت زیتون در شهر، گزارشات آماری از کاشت درختان در سطح، کاشت درخت و درختکاری، کاشت و تکثیر و موضوعاتی از این قبیل).

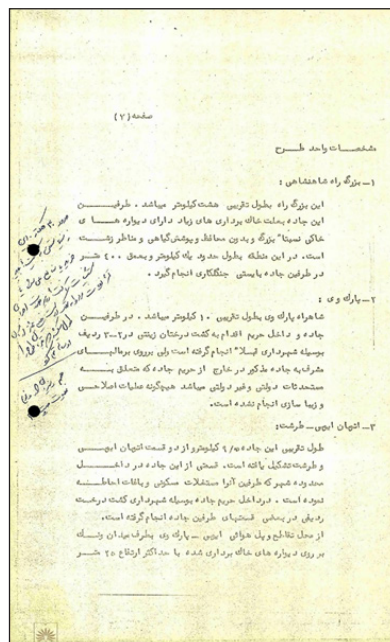
صفحه یک از سند شماره ۷: زیباسازی شاهراه‌های تهران، ۱۴۱۴-۲۰-۲۲، ص ۱

سند شماره ۶: حفاظت از درختان کهنسال، ساکما، شماره بازبایی: ۲۷۹۹۷-۲۴۰، ص ۲.

همچنین اسناد زیادی از ایجاد فضای سبز در شاهراه‌های و بزرگراه‌های اطراف تهران در آرشیو ملی موجود است که برای نمونه چند مورد آورده می‌شود. برای مثال: (ساکما: آئین‌نامه حفظ و گسترش فضای سبز، ساکما، شماره بازبایی: ۹۵۳۹-۲۳۰، ص ۵؛ جهت زیباسازی شاهراه‌های تهران، ۲۰۴۱۴-۲۲۰، ص ۴؛ ساخت بزرگراه، عکس: ۴۳۴۵۸۹؛ ۴۳۴۶۵۲؛ درختکاری و حفاظت، ۳۴۰۰۰۹۴۷، ص ۲۷؛ بخشنامه وزارتی در خصوص لزوم محافظت از درختان کهنسال، ۲۴۰/۲۷۹۹۷؛ اسامی درختان مورد نیاز جهت درختکاری در باغ منظریه، ۲۹۷/۳۹۸۰۶؛ سرشماری و علامت‌گذاری درختان باغ‌ها بخاطر حفظ و نگهداری آن‌ها و دستور در مورد مجازات قطع درختان، ۳۴۰۰۰۹۴۷؛ شناسنامه درختان و فرم موارد مطروحه در آن، ۳۴۰۰۰۵۱۰؛ قطع درختان و مسائل و قوانین مربوط به آن، ۳۴۰۰۰۹۴۷ و ...).

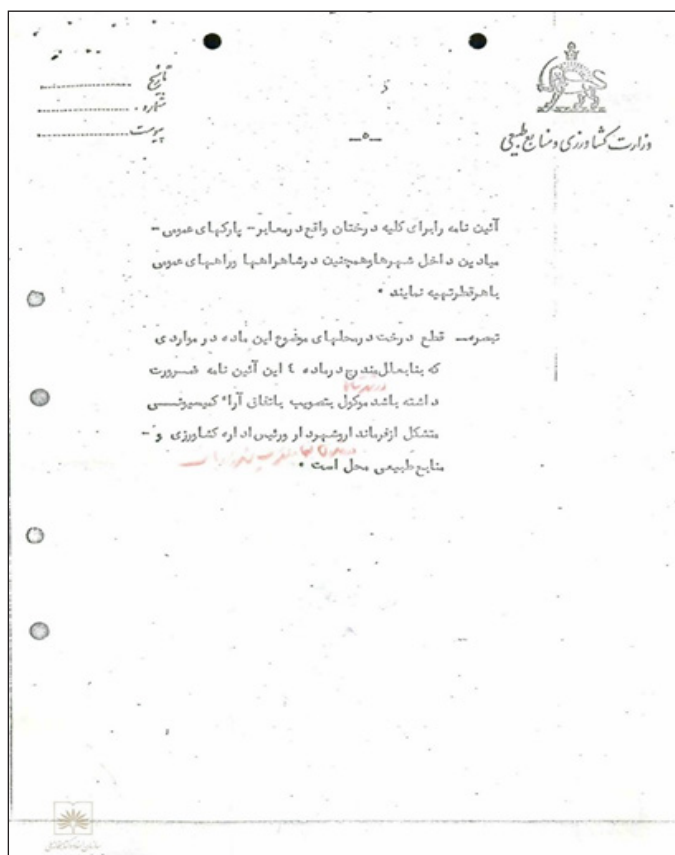
صفحه سه از سند شماره ۷: صفحه ۱۰

صفحه دو از سند شماره ۷: ص ۹

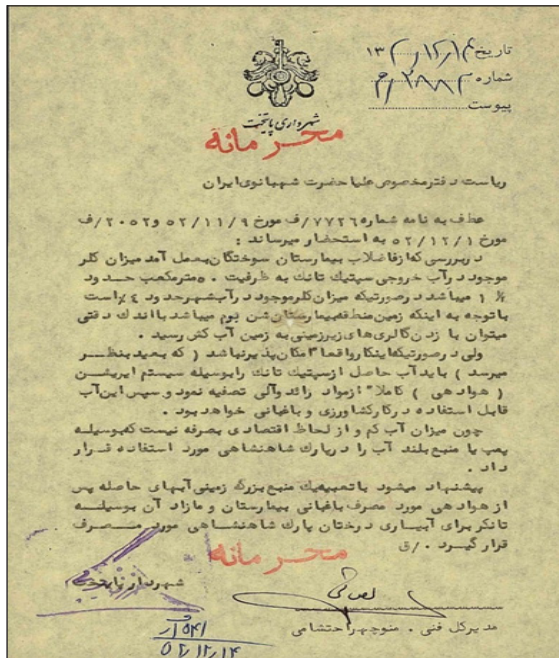

آبیاری یکی از موارد مهمی است که برای نگهداری و احداث پروژه‌های فضای سبز نیاز می‌باشد و اسناد زیادی در این خصوص در آرشیو ملی موجود می‌باشد. تعداد اسناد موجود در این خصوص در مورد تهران حدود ۱۵۵ پرونده می‌باشد. که با زیر شاخه: آبنا، آبیاری، پارک‌ها، فضای سبز، رفیوژها جستجو و بررسی گردید. (برای مثال موضوعاتی مانند: حفر چاه برای آبیاری درختان، تامین آب آبیاری، اجاره قنات برای آبیاری، آبیاری رفیوژها، آبیاری پارک‌ها، اقدامات و دستورات سازمان آب برای آبیاری، درخواست حقابه برای آبیاری درختان باغات و امثال آن).

شهرداری برخی مناطق تهران جهت آبیاری پارک‌ها و فضای سبز پراکنده در سطح منطقه، از چاه عمیق، قنات، تانکر آبکش و در نهایت انشعاب آب شهری استفاده می‌کرد.

آب مورد استفاده در آبنا و دیگر آبراه‌های موجود در پارک‌ها، از چاه تأمین شده و از آن در آبیاری پوشش گیاهی نیز استفاده می‌گردد، لذا از آب تصفیه‌شده در آبیاری پارک‌ها استفاده نمی‌شود (لقایی، بی‌تا، ص ۱۰).

سند شماره ۹: آبیاری پارک شاهنشاهی، ۲۶۱۸-۲۱۰

پارک‌ها

پارک‌ها و فضاهای سبز به سبب حمایت از سیستم‌های اجتماعی شهر و مهیا کردن خدمات اکوسیستمی، از جمله راه‌های مناسب در جهت رفع مسائل زیست محیطی و تبدیل محیط‌های شهری به محل‌های قابل زیست برای شهروندان است (نقی‌زاده، ۱۳۸۸؛ زیاری، واحدیان‌بیگی، پرنون، ۱۳۹۱، ص ۱۰۱-۱۱۴).

ضرورت و اهمیت پارک‌ها در شهرها غیرقابل تردید است، پارک‌ها به دلیل فضای سبز قابل ملاحظه خود علاوه بر داشتن تأثیرات زیست محیطی به سبب ایجاد چشم‌انداز زنده و سبز خود در زیبایی شهرها سهم به‌سزایی دارند و همچنین تأثیر مستقیمی در سلامتی جسمانی و روحی افراد دارند (مجنونیان، ۱۳۷۴، ص ۲۳۸).

برنامه‌ریزی فضاهای سبز شهری و پارک‌ها در فرآیند برنامه‌ریزی فضاهای شهری از مهم‌ترین عوامل در نحوه استفاده از منابع محدود و از سویی بیانگر نحوه استفاده شهروندان از این فضاها به‌عنوان عرصه‌های عمومی می‌باشند. پس از فضاهای سبز طبیعی تهران، مانند جنگل‌های طبیعی پسته، بادام، ارس و بید که از اوایل میلاد مسیح، شهر ری پوشیده از آنان بود و چنارستانی که تهران به آن نام خوانده می‌شد.

اسناد آرشیو ملی در خصوص پارک‌ها، تقریباً ۲۸۶۴ پرونده می‌باشد که با زیر شاخه‌های: بوستان، بهشت، تفرجگاه، روضه، پردیس، احداث پارک، ایجاد پارک، باغ‌های عمومی، باغ کودکان، باغ ملی، پارکسازی، باغ منظریه، پارک نیاوران، پارک آریامهر، بلوار الیزابت (کشاورز)، میدان شهید، سبزه میدان، پارک پردیسان، پارک دوشان تپه، پارک ساعی، پارک جنگلی، پارک بدایت، پارک مخبرالدوله، پارک ارم یا باغ ارم، پارک توپخانه، پارک فرح، پارک شاهنشاهی، پارک فرح‌آباد استخراج و مورد بررسی قرار گرفته است. (برای مثال موضوعاتی مانند: کارگران پارک‌ها، استخدام باغبان، احداث و تکمیل پارک‌ها، تأمین اعتبار، تهیه لوازم نگهداری و رسیدگی به پارک‌ها، گلکاری و چمنکاری، آبنماسازی، آموزش و هزینه‌های آن برای باغبانان و نگهبانان، مدارک دستورات احداث و ایجاد پارک‌ها، طراحی پارک‌ها، خرید اراضی برای احداث پارک و...) همچنین در ارتباط با طراحی برای فضای سبز شهری تعداد ۸۵۱ پرونده با زیر شاخه‌های: محوطه‌سازی، طراحی پارک، طراحی منظر، منظرسازی استخراج و مورد بررسی قرار گرفت. (برای مثال موضوعاتی مانند: طراحی و گزارشات، پلان‌ها، و نقشه‌ها، اعتبارات، بررسی املاک برای پارک، هزینه مهندسين طراح، تامین اعتبارات و...)

سند شماره ۱۰: پارک ملت، ساکما، شماره بازیابی عکس: ۴۳۴۶۱۱

سند شماره ۱۱: پارک اتابک، ساکما، شماره بازیابی عکس: ۴۳۰۳۵۰

ضرورت پارک عبارت از فضای سبز طراحی شده ای که در مالکیت عموم قرار دارد و جزیی از فضای شهری محسوب می شود. این فضاها توسط گیاهان و درختان پوشیده شده و بر اساس نظارت و مدیریت انسان، حفظ و نگهداری یا احداث می شوند. ضرورت و اهمیت پارکها در شهرها غیر قابل تردید است.

برنامه ریزی فضاهای سبز شهری و پارکها در فرآیند برنامه ریزی فضاهای شهری از مهم ترین عوامل در نحوه استفاده از منابع محدود و از سویی بیانگر نحوه استفاده شهروندان از این فضاها به عنوان عرصه های عمومی می باشند.

پس از فضاهای سبز طبیعی تهران، مانند جنگل های طبیعی پسته، بادام، ارس و بید که از اوایل میلاد مسیح، شهر ری پوشیده از آنان بود و چنارستانی که تهران به آن نام خوانده می شد، تاریخچه احداث فضای سبز در این شهر به شکل باغ سازی و به طور عمده در محلات اشراف نشین بوده است.

از طرح «بوهلر» برای گسترش تهران، در دوران ناصری، نقشه نسبتاً کاملی توسط عبدالغفارخان نجم الملک ترسیم شد (سعیدنیا، ۱۳۸۸، ص ۲۷۷). در این نقشه، مشخصاً از سه فضا با عنوان پارک نام برده شده است: پارک «ظل السلطان» و پارک «کنت دومونت فرث، نظم الملک» معروف به پارک ناصری و «پارک امین الدوله». اما «پارک امین الدوله» بنا به روایت افضل الملک، تاریخنگار عصر مظفری و ناصری، نخستین پارک تهران است؛ او می نویسد: «علی خان امین الدوله، اولین کسی بود در ایران که پارک ساخت و این لفظ را متداول کرد» (افضل الملک، ۱۳۶۱، ص ۲۴۰).

پارک امین الدوله

پارک امین الدوله

پارک کنت مونت فرت

پارک کنت مونت فرت

پارک ظل السلطان

پارک ظل السلطان

فضای سبز تهران در دوره پهلوی اول

پارک‌های شهری معاصر زائیده تحولاتی در عرصه زندگی اجتماعی و شیوه‌های باغ‌سازی است که همگام با سایر جنبه‌های معماری و شهرسازی از دوره قاجار آغاز شد؛ اما محصولات عمده آن با نیم قرن تاخیر پا به عرصه شهرهای ما گذاشته است. اولین فضاهای سبز عمومی در تهران باغ ملی در محل میدان مشق و پارک شهر در محله سنگلج هستند (منصوری، ۱۳۹۶، ص ۱۹). پس از آن در سال ۱۳۲۸ پارک لاله و در سال ۱۳۴۷

پارک ملت ساخته شدند (احداث پارک سنگلج، ساکما، شماره بازیابی: ۹۴۳۹-۲۴۰، ص ۲).

سند شماره ۱۲: تصویر باغ ملی، ساکما، شماره بازیابی عکس: ۴۳۱۱۷۹

سیاست حاکم در دوره پهلوی در حوزه برنامه‌ریزی شهری، تغییر کاربری فضاهای شهری بود. در محل میدان مشق که پیش از آن مکانی نظامی بود و بعدها استفاده چندانی از آن صورت نمی‌گرفت، با توجه به اهمیت یافتن فضای سبز عمومی در این دوره تبدیل به پارک عمومی شد. «قبل از ساخته شدن باغ ملی، این میدان به زمینی خاکی تبدیل شده جوان‌ها در آن بازی الک-دولک و اواخر تمرین دوچرخه و موتورسیکلت می‌کردند. همچنین در آن بالن هوا کرده، نشان مردم می‌دادند اولین بار در آن طیاره به هوا فرستاده و به تماشا گذارده شد. در واقع قبل از تبدیل این میدان به فضای سبز عمومی، کاربری جدید آن که محلی برای گذران اوقات فراغت مردم بود، توسط استفاده شهروندان از آن تعیین شده و هویت جدید خود را در قالب عملکرد شهروندان یافته بود و سپس شهرداری اقدام به طراحی بخشی از آن به‌عنوان پارک شهری کرد.

در سال ۱۳۳۲ تهیه طرح پارک شهر و نظارت بر اجرای آن به دستور شهردار وقت انجام گرفت. این پارک در سال ۱۳۳۹ ش. تأسیس شد و از آنجا که آن زمان شهر تهران محل گردش و فضای سبزی نداشت، آن را پارک شهر نامیدند (ظفریان‌پور، قراعی، ۱۳۹۴).

سازمان پارک‌ها

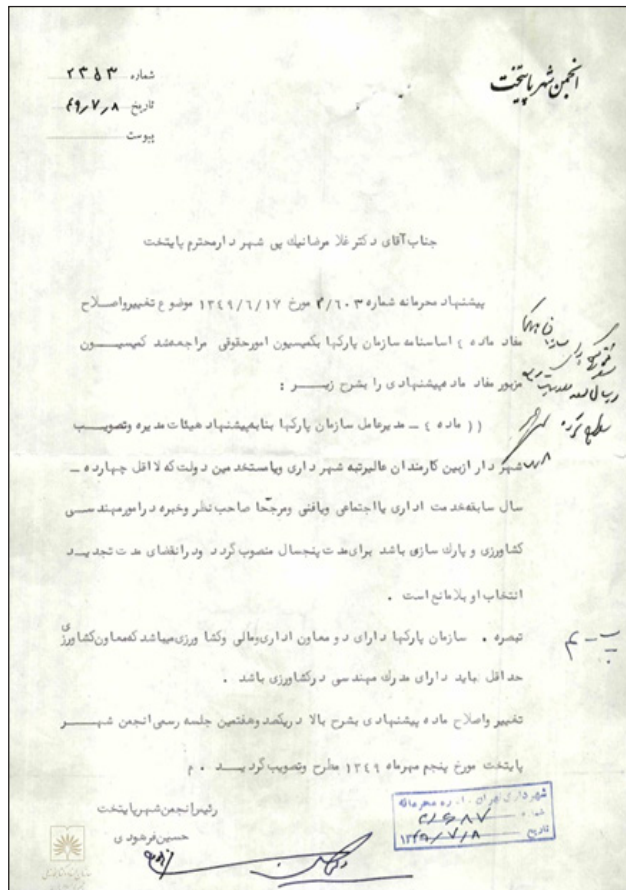
برای رسیدگی به مسائل فضای سبز همیشه سازمان‌ها و موسساتی دست‌اندرکار بوده‌اند که مهمترین آن شهرداری است و سازمان‌های وابسته به آن. تعداد اسناد مرتبط با این موضوع حدود، ۱۹۲۰ پرونده می‌باشد که با زیر شاخه‌های: شهرداری، سازمان پارک‌ها، انجمن پایتخت یا انجمن شهر، سازمان زیباسازی، مورد بررسی قرار گرفته است (برای مثال موضوعاتی مانند: موضوعات مربوط به فضای سبز، تصمیمات در خصوص پارک‌ها و فضای سبز در شورای شهر و مصوبات آن، استخدام‌ها، شرایط احراز پست ریاست، وظایف سازمان پارک‌ها، تصمیمات اتخاذ شده در خصوص ایجاد پارک، هزینه‌های تصویب شده، وظایف ادارات سازمان‌ها و امثالهم).

سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهری

تاریخچه: در سال ۱۳۳۹ به جهت ساماندهی فضای سبز و پیشگیری از نابودی طبیعت درون شهر تهران، تشکیلاتی به نام «اداره باغات» ایجاد شد. در سال ۱۳۴۰ با افزایش حوزه مسئولیت، نام آن به «اداره امور پارک‌ها و میدین» تغییر یافت. در سال ۱۳۴۲ پس از چندی که از تأسیس این اداره می‌گذشت و به دنبال آشکار شدن بیش از پیش نقش و اهمیت فضای سبز، و با گسترش تعداد پارک‌های شهری و توسعه وظایف اداره مذکور، ساختار آن به سازمان تغییر یافت و به‌عنوان «سازمان پارک‌ها» فعالیت خود را ادامه داد. این تغییر عنوان و در پی آن دگرگونی اهداف، به تدریج بر بار وظائف و مسئولیت‌های این سازمان افزود و این روند کماکان ادامه داشت تا اینکه سازمان پارک‌ها در سال ۱۳۶۹ با تعیین اهدافی گسترده‌تر و تغییر اساسنامه به سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران تبدیل شد و علاوه بر برنامه‌ریزی و اجرای سیاست‌هایی در زمینه بهره‌وری از شیوه‌های علمی نگه‌داری و توسعه کلان فضای سبز، به نظارت مستقیم بر مجموعه فضای سبز شهر تهران همت گماشت و به موازات آن توسعه و گسترش کمربند سبز پیرامون شهر تهران را نیز در دستور کار خود قرار داد (حفظ فضای سبز و خرید باغات و ایجاد پارک، ساکما، شماره بازیابی: ۳۴۰۰۰۹۴۷، ص ۲۹۹).

در سال ۱۳۷۰ تشکیلات جدید آن تحت‌عنوان «سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران» مورد تصویب وزارت کشور قرار گرفت و در سال ۱۳۹۳ بر اساس مصوبه شورای اسلامی شهر تهران و ابلاغ اساسنامه جدید، نام آن به «سازمان بوستان‌ها و فضای سبز شهر تهران» تغییر یافت.

سند شماره ۱۳: احراز پست در سازمان پارکها، ساکما، شماره بازیابی: ۰۹۴۷۰۰۰۰۳۴۰، ص ۲۴۵.

وظایف

وظایف سازمان پارکها و فضای سبز عبارت است از:

- اعمال نظارت عالی در جهت ارتقاء کمی و کیفی فضای سبز شهر در قالب گروههای کارشناسی (ناظرین فضای سبز، حفظ نباتات، بهداشت و محیط زیست.
- نظارت عالی بر عملکرد پیمانکاران شاغل در بخش فضای سبز شهر.
- طراحی، اجرا و نظارت بر پروژههای پارکها و فضاهای سبز.
- تولید، خرید و فروش گل و گیاه، درخت و درختچه زینتی.
- طراحی، اجرا و نظارت بر عملیات آبرسانی فضای سبز شهری.
- جنگل کاری، توسعه و نگهداری جنگلهای دست کاشت در قالب طرح عظیم کمربند

- سبز پیرامون شهر.
- اجرای طرح‌های آموزشی و پژوهشی.
  - تهیه آمار و اطلاعات مربوط به پارک‌ها و فضاهای سبز.
  - ایجاد تمهیدات لازم برای تهیه شناسنامه درختان از طریق مناطق شهرداری.
  - اقدامات لازم در زمینه ارتقاء سطح دانش و بینش فنی کارکنان فضای سبز شهر.
  - ایجاد ارتباط با مراکز علمی و دانشگاهی و سایر سازمان‌ها و اشخاص ذیربط داخل و خارج کشور.
  - تشکیل کمیته‌های برنامه‌ریزی آب و خاک، فضای سبز، دفع آفات و بیماری‌های گیاهی و بررسی آلودگی‌ها.
  - تدوین آئین‌نامه‌های مربوط در ارتباط با طرح جامع فضای سبز.
  - بررسی اراضی و املاک مناسب و پیشنهاد تغییر کاربری آن‌ها به منظور تأمین اهداف سازمان.
  - بازسازی فضای متروک یا فرسوده بافت شهری و یا فضاهای فرسایش یافته همجوار شهر و استفاده از آن‌ها جهت تأمین پارک و فضای سبز و تفریحی مورد نیاز با توجه به قوانین و مقررات مربوط با تصویب موردی شورای سازمان.
  - بررسی و پیشنهاد مقررات، معیارها، آئین‌نامه‌ها مناسب حفظ و گسترش فضای سبز جهت تصویب مراجع ذی‌ربط.
  - شناسایی گونه‌های موجود درختی و درختچه‌ها و تهیه نقشه پراکندگی آن‌ها در شهر.
  - بررسی و شناسایی گونه‌های بومی درختی و درختچه‌ها.
  - بررسی سازگاری اکولوژیکی گونه‌های گیاهی زینتی با اقلیم شهری و تعیین گونه‌هایی که نسبت به آلودگی‌های زیست محیطی حساسیت و یا مقاومت دارند.
  - تعیین مناطق زیست محیطی شهر در رابطه با مسائل گیاهی.
  - فراهم آوردن تمهیدات لازم جهت کمک به اشخاص حقیقی و حقوقی در ارتباط با ایجاد فضای سبز.

شرح وظایف معاونت فضای سبز

- ارائه پیشنهادات برای افزایش بهره‌وری و همکاری در تهیه و پیاده‌سازی پیشنهادات پذیرفته شده.
- نظارت بر روند طرح‌های اجرایی سازمان.
  - نظارت بر کلیه امور مربوط به آب و خاک، آفات و بیماری‌ها، حفظ نباتات سبز.
  - نظارت کامل بر روند اجرای طرح‌های آبرسانی.

- نظارت کامل بر روند اجرائی پروژه‌های فضای سبز سازمان.
- نظارت کامل بر نحوه صحیح تهیه گیاهان مورد نیاز دو دستور رئیس سازمان.
- ابلاغ اهداف سازمان به مدیریت‌های تابعه حسب نیاز و دستور مدیر عامل.
- انجام کلیه اموری که در حدود وظایف از طرف مافوق ارجاع می‌شود و سایر وظایف مربوط به شغل.
- نظارت بر استخراج، مستند سازی، به‌روز رسانی و اشتراک گذاری اطلاعات منطبق با مدیریت دانش و ارائه مستندات به کمیته مستندسازی.
- نظارت بر پیشنهاد، تدوین و به‌روز رسانی فرایندهای تحت سرپرستی و همچنین تعریف و پایش شاخص‌های مرتبط با فرایندها.

شرح وظایف اداره فنی و طراحی پارک‌ها

ارائه پیشنهادات برای افزایش بهره‌وری و همکاری در تهیه و پیاده‌سازی پیشنهادات پذیرفته شده.

- پیگیری مستمر جهت تامین گل و گیاه مورد نیاز سازمان.
- پیگیری مستمر جهت ارائه طرحهای آب و خاک سازمان در جهت افزایش کیفیت فضای سبز شهر.
- پیگیری لازم و مستمر جهت شناخت و تشخیص آفات و بیماریهای گیاهان و فضای سبز جهت رفع کلی آنها.
- تعیین رنج نرمال عناصر مورد نیاز خاک فضای سبز در مصارف مختلف تولید و نگهداری.
- جمع‌آوری گزارشات روزانه ناظران عالی و مقیم و تجزیه و تحلیل آنها.
- تهیه و عرضه گل‌ها و گیاهان جدید و یا خارج فصل جهت افزایش زیبایی منظر و نوآوری در طراحی کاشت.
- انجام کلیه اموری که در حدود وظائف از طرف مافوق ارجاع می‌شود و سایر وظائف مربوط به شغل.
- تهیه نقشه و مشخصات فنی پروژه‌های تاسیساتی (برقی، مکانیکی) و عمرانی.
- بررسی فنی طرح‌های پیشنهادی.
- محاسبه ریزمتره و برآورد.
- ایجاد بانک اطلاعاتی در خصوص پیمانکاران ذیصلاح.
- ارتباط مستمر با کانونها و نظام مهندسی.

- نظارت بر پروژه‌های فنی و تایید پروژه‌ها مهم‌تر به مهر مورد تایید سازمان نظام مهندسی.
- نظارت بر پروژه‌های نورپردازی.
- نظارت بر پروژه‌های عمرانی و تاسیساتی از قبیل احداث آب‌نما، احداث سرویس بهداشتی و ...
- نظارت بر صحت اجرای فعالیت‌های عمرانی تمامی پروژه‌های زیباسازی.
- نظارت بر پروژه حفظ و نگهداری آب‌نماهای سطح شهر.
- استخراج، مستندسازی، به‌روز رسانی و اشتراک‌گذاری اطلاعات منطبق با مدیریت دانش و ارائه مستندات به کمیته مستندسازی.
- پیشنهاد، تدوین و به‌روزرسانی فرایندهای تحت سرپرستی و همچنین تعریف و پایش شاخص‌های مرتبط با فرایندها.

شرح وظایف اداره نظارت بر توسعه فضای سبز و پارک

- ارائه پیشنهادات برای افزایش بهره‌وری و همکاری در تهیه و پیاده‌سازی پیشنهادات پذیرفته‌شده.
- نظارت، کنترل و ارزیابی عملکرد سازمان پارک‌ها و فضای سبز.
- تصویب برنامه‌ها، استراتژی‌ها و طرح‌های پیشنهادی سازمان پارک‌ها و فضای سبز.
- بررسی و تایید صورت وضعیت‌های سازمان پارک‌ها و فضای سبز.
- نظارت بر پیمان‌های سازمان پارک‌ها و فضای سبز.
- تایید سرفصل‌ها و سیلاب‌های آموزشی پیشنهادی سازمان پارک‌ها و فضای سبز.
- تصویب اولویت‌های طرح‌های تحقیقاتی و مطالعاتی پیشنهادی سازمان پارک‌ها و فضای سبز.
- تصویب استانداردهای فضای سبز (در بخش میلمان، مصالح و ...).
- بررسی و ارسال لوایح تخصصی مرتبط با فضای سبز.
- تصویب پروژه‌های اقتصادی، رفاهی و اجتماعی پیشنهادی جهت اجرا در سطح پارک‌ها و فضای سبز.
- ایجاد هماهنگی بین حوزه، سازمان و مناطق.
- تصویب و تایید بودجه مناطق و اصلاح آن در زمینه پروژه‌های عمرانی مرتبط با فضای سبز.
- ارائه مشاور به معاونت خدمات شهری در امور مرتبط با فضای سبز.
- شرکت در کمیسیون تصویب طرح‌های پارک‌ها، فضای سبز و طرح‌های آبی به‌عنوان عضو ثابت.
- حضور نماینده در جلسات تشخیص صلاحیت فنی ناظرین مقیم و عالی و کارشناسان

فضای سبز مستقر در نواحی و مناطق شهرداری مشهد.
- حضور نماینده در جلسات تهیه و تدوین فهرست بها آحاد فضای سبز.
- حضور نماینده در جلسات بررسی و تایید اسناد و دفترچه‌های پیمان فضای سبز مناطق در دو بخش حفظ و توسعه بر مبنای بودجه ابلاغ شده.
- استخراج، مستندسازی، به‌روز رسانی و اشتراک‌گذاری اطلاعات منطبق با مدیریت دانش و ارائه مستندات به کمیته مستندسازی.
- پیشنهاد، تدوین و به‌روزرسانی فرایندهای تحت سرپرستی و همچنین تعریف و پایش شاخص‌های مرتبط با فرایندها.

شرح وظایف اداره نظارت بر نگهداری فضای سبز

ارائه پیشنهادات برای افزایش بهره‌وری و همکاری در تهیه و پیاده‌سازی پیشنهادات پذیرفته شده.
- نظارت عالی بر کیفیت نگهداری فضای سبز.
- تحویل گرفتن پروژه‌های اجرا شده از مدیریت توسعه جهت نگهداری.
- پیگیری جهت تامین نیرو و امکانات جهت نگهداری پروژه‌های جدید از طریق امانی یا بخش خصوصی.
- نظارت مستقیم بر عملکرد ناظران و حسن انجام دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌ها جهت بالا بردن و بهبود وضعیت کیفی فضای سبز.
- ارائه گزارشات حوزه‌های مدیریتی خود به معاونت فنی و اجرایی.
- انجام کلیه اموری که در حدود وظایف از طرف مافوق ارجاع می‌شود و سایر وظایف مربوط به شغل.
- استخراج، مستند سازی، به‌روز رسانی و اشتراک‌گذاری اطلاعات منطبق با مدیریت دانش و ارائه مستندات به کمیته مستندسازی.
- پیشنهاد، تدوین و به‌روزرسانی فرایندهای تحت سرپرستی و همچنین تعریف و پایش شاخص‌های مرتبط با فرایندها.

پایان سخن

در انتها باید گفت با توجه به کارکردهای مهم فضای سبز شهری و نقش مهم آن‌ها در توسعه پایدار شهری، در می‌یابیم که در واقع ایجاد فضای سبز مطلوب راه‌حلی برای بسیاری از مشکلات حد شهری است که علاوه بر ارتقای کیفیت منظر شهر در مقولات زیبایی‌شناسی و ادراک هویت موثر می‌باشد که می‌تواند از تخریب اقتصادی و فیزیکی افت کیفیت زندگی، آلودگی،

تراکم و امثال آن پیشگیری کند و زیبایی و سرزندگی را به شهرها و پیرامون آن بیاورد. با بررسی کمبودها و مازادهای فضای سبز و افزایش جمعیت در تهران می‌توان برنامه‌ریزی درستی برای گسترش فضای سبز ارائه کرد و برای رسیدن به سرانه مطلوب و توزیع مناسب این فضا، رعایت مواردی چون در دست داشتن آمار و اطلاعات صحیح براساس تحقیقات به‌روز و تجربیات مستند گذشتگان؛ تدوین قوانین و مقررات برای حفظ این فضاها (همانطور که در اسناد فوق آمده است)، استفاده از نتایج تحقیقات؛ ایجاد هماهنگی بین ارگان‌ها و نهادهای مرتبط؛ برنامه‌ریزی دقیق و زمان‌بندی مناسب برای انجام کارها؛ مدیریت توانا و کارآمد، بودجه و وسایل مورد نیاز؛ جلب مشارکت شهروندان و ایجاد علاقه‌مندی در آنان نسبت به مسائل محیط‌زیست و ارائه برنامه‌هایی در این خصوص از طریق رسانه‌های جمعی ضروری به‌نظر می‌رسد.

منابع:

- اعتمادالسلطنه، محمدحسن‌خان. (۱۳۶۷). تاریخ منتظم ناصری، تصحیح محمد اسماعیل رضوانی، تهران: دنیای کتاب، ج ۳.
- افشار، ایرج. (۱۳۶۳). چهل سال تاریخ ایران در دوره پادشاهی ناصرالدین‌شاه، تهران: اساطیر، ج ۱.
- افضل‌الملک، غلامحسین. (۱۳۶۱). افضل‌التواریخ. به‌کوشش منصوره اتحادیه (نظام‌مافی) و سیروس سعدوندیان. تهران: تاریخ ایران.
- بهبهانی. (۱۳۷۳). ارزیابی پارک‌های تهران تا تعیین الگو، فصلنامه علمی و آموزشی فضای سبز.
- بهمن‌پور، هومن. (۱۳۸۴). بررسی اثرات توسعه شهری بر فضای سبز شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی.
- پاسبان‌اسلام، بهمن؛ تقی‌پور، عبدالله؛ وصالی، غلامرضا. (۱۳۹۲). نگرشی بر فضای سبز کلان‌شهر تبریز، مجموعه مقالات اولین همایش ملی راهکارهای توسعه فضای سبز کلان‌شهر تبریز. ۱۳۹۲/۲/۳۱.
- حاتمی‌نژاد، حسین؛ محمدپور، صابر و دیگران. (۱۳۹۰). بررسی و پیشنهاد معیار و استاندارد برنامه‌ریزی توسعه فضای سبز شهری، تحقیقات جغرافیایی، پاییز ۱۳۹۰، شماره ۱۰۲، صص ۲۵-۵۰.
- حجتی‌اشرفی، غلامرضا. (۱۳۸۵). مجموعه قوانین و مقررات شهرداری و شوراهای اسلامی، تهران: انتشارات گنج دانش.
- حکمتی، جمشید. (۱۳۷۱). طراحی باغ و پارک، تهران: انتشارات فرهنگ جامع.

- رضایی، الناز. (۱۳۹۲). نقش مشارکت، مسئولیت شهروندی و آموزش در امر توسعه فضای سبز. مجموعه مقالات اولین همایش ملی راهکارهای توسعه فضای سبز کلان‌شهر تبریز. ۱۳۹۲/۲/۳۱.
- روحانی، غزاله. (۱۳۶۵). طراحی باغ و احداث فضای سبز، انتشارات پارت.
- زیاری، کرامت‌اله؛ واحدیان‌بیکی، لیلا؛ پرنون، زیبا. (۱۳۹۱). تحلیلی بر بحران زیست محیطی و توزیع مکانی فضای سبز شهر تهران، جغرافیا: مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای: پاییز ۱۳۹۱، شماره ۱۴، صص ۱۰۱-۱۱۴.
- سعیدنیا، احمد. (۱۳۸۸). تهران پایتخت؛ تهران قدیم. تهران: روشنگران و مطالعات زنان.
- شریفی، مرتضی. (۱۳۷۱). مقدمه‌ای بر مبنای طراحی فضای سبز شهری، مجموعه مقالات سمینار فضای سبز، انتشارات سازمان پارک‌ها و فضای سبز. صص
- صادقی، عزیزالله. (۱۳۹۶). توسعه فضای شهری و تاثیر آن در پایداری زیست‌محیطی شهرها، همایش ملی توسعه پایدار و مدیریت شهری با رویکرد آرامش شهروندی، سیرجان، شهرداری سیرجان، صص ۱-۱۰.
- ظفریان‌پور، آیدا؛ قراعینی، حامد. (۱۳۹۴). بررسی محیط کالبدی و حس مکان در پارک شهر تهران، سومین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- عبداللهی، مهدی. (۱۳۹۲). ارزیابی اقدامات سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهرداری تبریز (در مسیر توسعه فضای سبز بر اساس تحلیل SWOT)، مجموعه مقالات اولین همایش ملی راهکارهای توسعه فضای سبز کلان‌شهر تبریز. ۱۳۹۲/۲/۳۱
- قدمی، فردین؛ علیجانی، بهلول؛ دهانی، رضا. (۱۳۹۴). بررسی نقش پارک‌ها و فضای سبز در آب و هوای شهر تهران، دوفصلنامه آب و هواشناسی کاربردی، سال دوم، شماره دوم، پیاپی (۳)، صص
- لقای، حسنعلی. (بی‌تا). شناخت کمی و کیفی پارک‌ها و فضاهای سبز شهر تهران، انسان و محیط‌زیست.
- مجنونیان، هنریک. (۱۳۷۴). مباحثی پیرامون پارک‌ها، فضای سبز و تفرجگاه‌ها. تهران: انتشارات سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران.
- محرم‌نژاد، ناصر، کاجار، حسین. (۱۳۸۲). بررسی وضعیت مشاغل آلاینده و مزاحم در منطقه ۱۱ تهران، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، شماره ۱۶، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی. صص
- محمدی، علی و دیگران. (۱۳۷۴). ضرورت توجه به فضای سبز عمومی و ارتباط آن با افزایش

- جمعیت شهری، مجله آبادی، شماره ۱۶. صص
- محمدی ساران، سهیلا. (۱۳۹۲). ارزیابی اقتصادی استفاده از سیستم آبیاری مدرن در پارک‌های تبریز، مجموعه مقالات اولین همایش ملی راهکارهای توسعه فضای سبز کلان‌شهر تبریز. ۱۳۹۲/۲/۳۱، صص
- مرصوصی، نفیسه. (۱۳۸۳). توسعه‌یافتگی و عدالت اجتماعی شهر تهران، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، شماره ۱۴
- منصور، امیر. (۱۳۹۶). تأثیر دوران تحول در منظر طبیعی شهر تهران، منظر، زمستان ۱۳۹۶، شماره ۴۱، صص
- میرکتولی، جعفر؛ باددست، بنفشه و میری، فهیمه. (۱۳۹۶)، سنجش‌پذیری و تحلیل سلامت محیط‌زیست شهری با تأکید بر شاخص‌های زیست‌محیطی، اولین همایش اندیشه‌ها و فناوری‌های نوین در علوم جغرافیا: صص ۱-۱۲.
- نقی‌زاده، محمد (۱۳۸۸). فکر سبز ظهور محیط سبز، مجله سبزینه، سال چهارم. شماره، صص وهرام، غلامرضا (۱۳۸۵). نظام سیاسی و سازمان‌های اجتماعی ایران در عصر قاجار. تهران: معین.

- Jim, C.Y.; Chen, Wendy Y. Chen,(2007). Pattern and divergence of tree communities in Taipei's main urban green spaces. *Landscape and Urban Planning* 84 ,312-323. p:25
- Spangenberg, Jorg., Shinzato, Eaula., Jonansson, Crik and Duarte, Denise. (2008) «simulation of the influence of vegetation on microclimate and thermal comfort in the city of SÃo Paulo». *Rev. SBAU, Piracicaba, V3, n2, jun, pp. 1-19.*
- Wang , SH and Li, M.(2008), “ Green space system design in Luoyang using Haff model” Conference Title: Geo informatics 2008 and Joint conference on GIS and Bilt Environment: The Bilt Environment and its Dynamics. Henan univ. (China) or <http://dx.doi.org>

